

הַלְבוּת שֶׁבֶת סִימָן רַעַז

ביאורים ומוספים

סִימָן רַעַז

שְׁלֵא לְגֵרִם כְּבוֹי הַנֵּר

הכלי מזהאש ובהנהחו, עובר על מבעיר ומכבה, שם מדובר בפתיחה של נפט שהיה מצוי בזמנם, שהאש היתה גדלה ומתקטנת על ידי הרוח ולא רק מתנועת.

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׁבִיבָה אֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּלוּם, לֹא מְכַבֵּה וְלֹא מְבַעֵר.⁽⁵⁾

5) מכאן למד הגרש"ז אויערבך (שש"כ פי"ג הע' צ), לגבי שעון שבת (הפועל על ידי להיצת סיכות) המכוון מערב שבת להפסיק את זרם החשמל בשעה מסוימת, שמותר לשנותו שיפסיק מאוחר יותר, שמאחר שאינו אלא מרחיק את הדבר המונע את המשך זרם החשמל, דומה הדבר לנתל את הדלת פניו הנר שלא תכבהו הרוח, אולם דו"ב (ארחות שבת ח"ג פכ"ט הע' כו) שלמעשה הורה להימנע מכך אם לא לצורך גדול, מאידך, בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' מז אות ד) כתב שנחשב הדבר כמלאכה גמורה, ואסור, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק גרמא פט"ז אות א), וביאר, שכיון שהוא מכשיר המתוכנן לפעול כך, אינו נחשב כגרמא אלא כמעשה בידים. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א קונטרס החשבול אות ו) שבכל אופן [אף לכו"נ שיכבה מאוחר יותר] אין לסו"ן בשבת את שעון השבת, מוחשש שנחשב תיקון כלי בשבת.

עוד הוסיף הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם סוף אות ב), שלפי המובא בשם החו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' קמג) שיש בשינוי מצב מתג החשמל משום בונה וסותר [גם כשאין זרם בחוטים], אף שינוי השעון נחשב כשינוי בבנין מכפי שהיה, ואסור, וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' רסה ס"ד ד"ה גרם כיבוי).

[משנ"ב ס"ק ו]

אִי שְׂפִיחָקֶרֶב קָצֵת הַשָּׁמֶן שֶׁפָּנָה אֶצֶל הַפְּתִילָה וְיִתְחַיֵּב כִּשְׁמוֹם מְבַעֵר.⁽⁶⁾

6) ומטעם זה, כתב הרמ"א לעיל (סי' רסה ס"ג) שאסור לגעת בנר דולק כשהוא תלוי, שמא יתנדנד הנר על ידי כך, וכפי שביאר המשנ"ב שם (ס"ק יא), שאם יתקרב השמן אל הפתילה יתחייב משום מבעיר, ואם יתרחק ממנה יתחייב משום מכבה.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְאִי-עַל-גַּב דְּאֵינוֹ מְכַנֵּן, מִפְּלֵ מְקוֹם פְּסִיק בְּיֵשֶׁה הוּא?⁽⁷⁾ וכו', וְאֵין אֶסוּר בְּטִלְטוּל הַתְּלָתָה?⁽⁸⁾ וכו', וּבְטִלְתָּה אֶצְלוֹ וְלֹא לְהַנְדוּס.⁽⁹⁾

7) אמנם לגבי נרות חנוכה בליל שבת, כתב השו"ע לקמן (סי' תרפ ס"ב) שיש מי שמתיר לקובעם בדלת, ובביאור דעה זו כתב בשע"צ שם (ס"ק ד) בשם הטור, שלדעתם אין זה פסיק רישא שיתקרב השמן לנר או יתרחק ממנו. וטעם נוסף כתב שם בשם הגר"א, שדעה זו סוברת כדעת הערוך המובאת בשו"ע לקמן (סי' שכ ס"ח), שפסיק רישא דלא ניהא ליה מותר, ולענין הלכה, כתב המשנ"ב לקמן (סי' תרפ ס"ק ה) ובשע"צ שם (ס"ק ד) כדעה האוסרת, וכמו שסתם השו"ע כאן.

8) והאם צריך להסיר את הנר מהדלת מערב שבת, כדי למנוע את טלטולו מן הצד בפתיחת הדלת בשבת, דעת הגרש"ז אויערבך (ארחות שבת ח"ג פי"ט הע' שפ) שאין צורך לעשות כן, ודעת הגר"ש אלישיב (שם), שהירא את דבר ה' יסיר את המוקצה המשך בעמוד הבא

[משנ"ב ס"ק ב]

מִפְּלֵ מְקוֹם הַרוּחַ הֵפֵא מִפְּחוּץ מְנַשֵּׁב, וְאֶסוּר.⁽¹⁾

1) ומה שאין איסור לפתוח את הדלת לאחר שכבה הנר, משום 'מינו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא' שהרי אסור היה לפותחה בבין השמשות, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י אות א) בטעם הדבר, שכיון שאפשר היה לפתוח את הדלת בזחירות ובהתחכמות באופן המותר, או להעביר את הנר ממקומו על ידי טלטול מן הצד או על ידי נכרי, אין הדלת נחשבת כמי שהיתה אסורה בטלטול בבין השמשות.

[משנ"ב ס"ק ג]

דְּכָכֵל רָגַע וְרָגַע הַרוּחַ מְנַשֵּׁב⁽²⁾ וְאִי אֶפְשֶׁר לְהַבְחִין בְּהֵא⁽³⁾ וכו', שְׁלֵא לְגֵרִם הַתְּלָתָה וּפֵא לְרוּחַ שְׁבִיבָה.⁽⁴⁾

2) ומה שמשמע שלא אסרו משום רוח שתבוא לאחר זמן ותכבה את הנר [אלא רק משום הרוח שכבר מנשבת], הרי זה משום שרק רוח הבאה בשעת פתיחת הדלת מתיחסת אל האדם ונחשבת כמעשהו, וככל כח ראשון הנחשב כמעשה האדם [כמבואר בגמרא (סנהדרין ע"ו, א)], מה שאין כן רוח המנשבת לאחר זמן, שאין הכיבוי הנגרם מהמתה מתיחס אל האדם (ארחות שבת ח"א פט"ז הע' טו).

3) והוכיח הגמ"א כדבריו, ממה שכתב השו"ע להלן (ס"ב) לגבי פתיחת דלת כנגד מדורה, שגורו שלא לפותחה ברוח מצויה משום רוח שאינה מצויה, וכל שכן שיש לגזור בשעה שאין הרוח מנשבת משום שעה שהרוח מנשבת, מאחר שבכל רגע ורגע עלולה הרוח לנשב, ואי אפשר להבחין בכך [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק י)].

4) ואף אם פתיחת הדלת עלולה לגרום לשינוי צורת הלהבה, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פי"ג ס"ג) שמותר לעשות כן, אם הדבר לא יגרום להבערה יתירה של השמן או השעוה, וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פ"ה ס"ק ב).

וכן לעבור סמוך לנרות דולקים או למנורת נפט, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמותר, שאף אם פסיק רישא הוא שתתנועע השלהבת על ידי כך, מ"מ אין בכך משום כיבוי או הבערה, מאחר שאין האש עצמה גדילה או מתמעטת מהמת זה, אלא שהוסיף שם, שאין לרוץ או לילך מהר סמוך לנרות, שבאופן זה יתכן שפסיק רישא הוא שהאש עצמה תגדל או תתמעט.

וכן להציח בשבת כיוסר על להבת כיריים של גז, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' נט) שמאחר שהתברר על פי מומחים שאין הדבר גורם שינוי בעצם הבעירה, אלא רק בצורת הלהבה, אינו נחשב כמכבה, ומותר. וכן לענין הנחת קדירה בשבת על גבי כיריים של גז, שעל ידי זה הלהבה הנוטה כלפי מעלה משתנה ונוטה לצדדים, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם) שכשאין ברבר משום איסור בישול שהיה וחורת, הדבר מותר. וכן מותר להסיר את הקדירה משם, אף על פי שעל ידי זה תשתנה צורת הלהבה והיא תעלה כלפי מעלה, מ"מ אין בכך משום איסור מבעיר או מכבה, כיון שהשלהבת אינה גדילה או מתמעטת בכך.

והוסיף, שמה שכתב במשנ"ב לעיל (סי' רנו ס"ק מט) שבגטילת

הַלְבוּת שֶׁפֶת סִימָן רַעוּ

ביאורים ומוספים המשך

דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"י הע"י מ"ד, ופ"א הע"י א' ובח"ג שם), שנאמר שהדלקת האור נעשית רק על ידי פתיחת הדלת באופן קבוע ומתוכנן, וכן הכיבוי נעשה על ידי סגירת הדלת, יתכן שנחשב הדבר כהדלקה וכיבוי בידים, ולא רק כאינו מתכוון ופסיק רישא, וכן נוטה דעת הגר"ש אלישיב (ארחות שבת ח"ב פכ"ג הע"י קל"ז), והוסיף הגרש"ז אויערבך (שש"כ ח"ג פ"י הע"י ל"ז), שאם אין פתיחת המקרר נחשבת כהדלקת הנוחה במתכוין, אלא כפסיק רישא בלבד, יש לדון שאם יעצום את עיניו ולא יהנה מהאור, יתכן שיהיה מותר לפתוח את המקרר לצורך גדול, משום שנחשב הדבר כפסיק רישא דלא ניחא ליה, ולענין פתיחתו ע"י נכרי ראה מה שכתבנו לעיל (סי' רע"ו ס"ק ל'), ולענין פתיחתו ע"י קטן ראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן (סי' שמג ס"א ר"ה מדברי סופרים).

דעת החו"א (הובא בחוט שני ח"א קונטרס החשמל עמ' קצ"ט), שאף אם אין נורה במקרר אסור לפתחו, כיון שהוא פועל על ידי טרמוסטט, וביאר הגר"ג קרליץ (שם), שכיון שאסור לפתחו בשעה שאין המנוע פועל, שהרי גורם הוא להפעילו על ידי בניית האויר החם לתוכו [ואם יתחיל המקרר לפעול מיד, יש בזה חשש איסור דאורייתא, מפני שנחשב הדבר ככח ראשון, וגם אם לא יתחיל לפעול מיד, יש בזה על כל פנים איסור דרבנן], לכן אסור לפתחו אף כשהמנוע פועל, גזירה שמא יפתחו כשהמנוע אינו פועל, שבכל מקום שיש חשש ברור שאדם יכשל באיסור, אין צריך לכך תקנה מיוחדת של חז"ל.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' סח) כתב, שאף על פי שכשהמנוע אינו פועל אסור לפתוח את המקרר, משום שגורם להפעלתו, מ"מ מותר לפתחו כשהמנוע פועל, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' טז וח"ד סי' סד).

הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' י) כתב, שמותר לפתוח מקרר אף בשעה שאין המנוע פועל, משום שהמקרר כבר מותקן כראוי ועומד על תכנתו הראויה לפעול בשעת הצורך, ועוד, כיון שלאחר זמן נפסקת פעולת המקרר מאלה, אין להפעלה זו חשיבות מלאכה, ומאחר שאין בזה אלא חשש עשית גרמא, יש להקל על פי סברות אלו. [אמנם, כיון שישנם שינויים בין הדגמים השונים של המקררים, ובחלק מהם יש חששות נוספים בפתיחתם או בסגירתם, יש לברר היטב אצל מומחה את סדר פעולת המקרר].

ולענין פתיחת דלת הבית כשפועל בו מזגן, דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת ח"ד סי' יד ס"ק נו) שאף על פי שבניית האויר החם גורמת לוירו הפעלת המנוע, מ"מ מותר לפתוח את הדלת בין בשעה שהמנוע פועל ובין בשעה שאינו פועל, כיון שאין זו אלא הבערה שלא כדרך, ואין פעולה זאת נעשית בגוף המכשיר, וכן יש גורמים נוספים המשפיעים על הפעלת המזגן. מאידך, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני שם עמ' רג) שאף על פי שברוך כלל אין חשש שמא יפעל המזגן מיד בשעת פתיחת הדלת בכח ראשון, מ"מ באופן שיש חשש שמא יתחיל המזגן לפעול מיד בשעת פתיחת הדלת, אסור לפותחה, וישאיר תחילה את הדלת פתוחה בשיעור שיכנס חום הגורם להפעלת המנוע ללא הפסק, שבאופן זה אין כל השפעה על פעולת המנוע כשיפתחנה לגמרי.

[משנ"ב ס"ק י]

ואם אין שם רוח קלל, מְקַר [מ"א כסימן תקיד ס"ק ט'¹⁴⁵].

המשך בעמוד הבא

מערב שבת, כדי שלא יבואו לטלטלו בשבת לטלטול מן הצד, והוסיף, שאם יש טירחה בדבר אין צריך להסירו.

(9) וכן לגבי בגד או שולחן שיש עליהם כמה פרוטות, כתב לקמן (סי' שי ס"ק לא) שאינם נאסרים מדין בסיס, כיון שאין אדם מבטל את בגדו ושולחנו לפרוטות, הפרוטות בטלות לגביהם.

[שעה"צ ס"ק ו]

ד"ל קט"ז¹⁴⁶.

(10) שכתב (ס"ק ב), שבגר הקבוע בדלת עצמה, אין פתיחת הדלת בנחת מועילה, כיון שבקלות עלול הנר להתנדנד, ויתקרב השמן אל הפתילה או יתרחק ממנה.

[משנ"ב ס"ק ח]

ומפני ש'אין פהם משום מקרב השמן או מרחק¹⁴¹.

(11) ואף על פי שלענין איסור הקריאה לאור הנר מחשש שמא יטה, כתבו הא"ר הגר"א [הובאו לעיל (סי' ערה ס"ק ד)] שאסור לקרוא אף לאורו של נר שעוה, לפי שיש לחוש שמא יטה אותו, כתב במה"ל לעיל (סי' רסה ס"ג ר"ה ויטה) שישור האיסור לקרוא לאור הנר הוא החשש שמא יטה את הנר בכוונה, ולזה יש לחוש אף בנר של שעוה, מה שאין כן כשהחשש הוא שמא ייגרם הכיבוי על ידי הנדנד, אין לחוש לכך בנר של שעוה, שהרי אין זה פסיק רישא.

ולגבי נרות המצויים בזמנינו, שהם עבים במקצת, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה יט) שדינם כנרות של שמן, שהרי מתקבץ בפייהם השמן, ולכן יש לחוש בהם לקירוב השמן לפתילה או לריחוקו ממנה, ולא הקלו הפוסקים בנרות שעוה אלא בנרות דקים בלבד.

[ביה"ל ר"ה שמא יכבד]

רק קרוב לפסיק ג'שה¹⁴².

(12) וכעין זה כתב בשעה"צ לקמן (סי' שכ ס"ק מט) לענין הידוק מוכין בפי פך שיש בו משקין, שמה שכתב המרדכי (שבת סי' תכח, הובאו דבריו במשנ"ב שם ס"ק מד) שאסור לעשות כן משום פסיק רישא של מלאכת דישא, יתכן שכונתו שהדבר אסור אף שאין זה אלא קרוב לפסיק רישא. וכן לענין הוצאת סכין מהכותל, כתב במשנ"ב לקמן (סי' שיד ס"ק נב) שאף שאינו מתכוין לעשית נקב על ידי זה [דבר האסור משום מלאכת בונה], מ"מ כמעט פסיק רישא הוא.

[משנ"ב ס"ק ט]

מפני שהרוח המנשב גורם להקציר המדונה יותר¹⁴³; ו'אף-על-פי שאינו מוכן פנה, מכל מקום פסיק ג'שה הוא¹⁴⁴.

(13) הצנחים הנושפים מהאור והאויר, דעת הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ה) שלא מצינו שאסור לפתוח את הדלת כנגדם, אלא שנשאר בצ"ע מהו החילוק בין דין זה ובין איסור פתיחת הדלת כנגד המדורה.

(14) וכן מקרר שיש בו נורה הנדלקת בשעת פתיחתו, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' סח) שאסור לפתחו ולסגורו בשבת, שאף על פי שאינו מתכוין להדלקה וכיבוי, מ"מ פסיק רישא הוא.

הַלְבוּת שֶׁפֶת סִימָן רַעוּ

ביאורים ומוספים המשך

המלאכה עשויה מאליה.

[משנ"ב ס"ק יב]

אָף לֹא הָיָה דַעְתוֹ שֶׁיִשְׁאָר שֵׁם בְּשֶׁפֶתָי¹¹.

וגם אם בשעת הנחת הנר היה בדעתו שישאור שם כל השבת, אלא שנמלך לסלקו ושכח לסלקו, דעת הגרש"ז איערבך (שש"כ פ"כ הע' קעה) שנחשבתו מוציאה מידי מעשהו הראשון, ולכן נחשב הוא כשוכח, ואין הטבלא נאסרת בטלטול.

ואם היתה דעתו שישאור הנר על הטבלא כל השבת, אלא ששכח ששבת היום, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג פע"ג ס"ק א) שהטבלא נדונית כבסיס, שהרי הניח עליה את הנר מרצונו, ואף על פי שלא ידע שבכך מבטל את הטבלא לנר, מי"מ נעשית ההקצאה מאליה.

ואם היה בדעתו להניח על הטבלא דבר היתר החשוב יותר מהנר, כדי שלא תיאסר הטבלא בטלטול נכמבואר להלן ס"ק יח, ושכח ולא הניחו, צידד הגרש"ז איערבך (שש"כ ח"ג פ"כ הע' ה) שדינו כשוכח, ונשאר בצ"ע, ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' נא) כתב שאינו נחשב כשוכח, שהרי על כל פנים לא שימשה הטבלא אלא את הדבר המוקצה, וכן היא דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק מוקצה פט"ו אות ג), והגר"נ קרליץ (חוט שני שם).

15) ואף שלענין פתיחת הדלת כנגד הנר, דעת המג"א [הובא לעיל ס"ק ג] שאסרו לפותחה אף בזמן שאין רוח, גזירה משום זמן שיש רוח, ביאר המג"א שמעיקר הדין מותר לפתוח את הדלת הנמצאת כנגד המדורה אף ברוח מצויה, אלא שמרו בה משום רוח שאינה מצויה, ומי"מ אין לגזור אף בזמן שאין רוח כלל. מה שאין כן בנר, כיון שאף רוח מצויה מכבה אותו, יש לגזור בו על זמן שאין בו רוח משום זמן שיש בו רוח.

[משנ"ב ס"ק יא]

שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה קְלוּם אֶלָּא עוֹצֵר הַרוּחַ, וְאִם תִּקְּהָ תִקְּהָ¹⁶.

16) ואף שלענין הנר שיש בו גחלים לחשות, התבאר בשו"ע לעיל (סי' רנט ס"ז) שאסור לישראל לסתום את פי התנור משום כיבוי הגחלים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' טו ס"ק יא) שהאוויר שבתנור נצרך לעצם בעירת האש, ולכן הוא נחשב כחומר הדליקה, ודינו של המונעו בדין הממעט שמן שבנר, שהוא כמכבה את האש ממש, מה שאין כן בנר הדולק בבית, שבבית יש הרבה אוויר, והרוח הבאה מבחוץ אינה אלא מלבה את האש שלא תכבה, לכן אין המונעה נחשב אלא כמסיר מונע, והמלאכה נעשית מאליה, ואף שיתבאר ברמ"א לקמן (סי' שלד סכ"ב) שמלאכה הנעשית על ידי גרמא אסורה, זה דוקא כשגורם לעשיית המלאכה, מה שאין כן כשמסלק את המונע ובכך

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַעוּ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה אף על פי]
קלמנצה צריך ציין (18).

(18) אמנם, בשעה"צ לקמן (סי' תרפ"ט ד) ציין להרבי הרמ"א כאן שמותר לפתוח ולנעול דלת שקבע בה נר של שעות, ולא חילק בין אם שכחו שם ובין אם הניחו שם בסוּגָה (שונה הלכות ס"ג).

וכן דלת של מקרר שמונח בו מוקצה, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה סי' שח ס"ק יג) שהדלת בטלה למקרר ואינה נעשית כבסיס, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק מוקצה פי"ב אות ב) שבדיעבד יש להקל לפותחה גם אם אין בה דבר היתר החשוב יותר מהאיסור, שכיין שהמקרר מחזיק ארבעים סאה, נחשב הוא כאהל דינו כבית, והדלת בטלה אליו ולא למוקצה. מאידך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ג פמ"ד ס"ק א) שיתכן שאין דלת המקרר רומה לדלת הבית, ואסור לפתחה אלא אם כן מונח שם גם דבר היתר החשוב מהמוקצה.

[משנ"ב ס"ק יד]
לשצריך להסלק (19).

(19) אבל ניעור שנעשה לצורך המוקצה, בגון כדי שלא יפסד וכדו', כתב לקמן (סי' שט ס"ק יד) בשם המג"א שאסור, וכמו שאר טלטול מן הצד שאסור לעשותו לצורך המוקצה. אכן, בשעה"צ שם (ס"ק יז) כתב שדין זה אינו כרור, ויתכן שדין ניעור קל יותר משאר טלטול מן הצד, והרי הוא מותר אף כשנעשה לצורך דבר האסור.

וכן לטלטל את הנר באחורי ידיו, או בין אצילי ידיו, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק לא) שמותר, משום שנחשב הדבר כטלטול מן הצד.

[משנ"ב ס"ק טו]

ע"י איגו"הדי (20) וכו', אפלו הוא פסיק רישתה (21) וכו', ע"י קטן (22).
(20) ויכול גם לטלטל את הנר עצמו על ידי נכרי, וכמו שכתב הרמ"א לעיל (סי' רעו ס"ג). ובטעם הדבר כתב המשנ"ב שם (ס"ק לא), שמאחר שמותר לטלטל את המוקצה על ידי טלטול מן הצד, מותר לטלטלו על ידי נכרי בידים. ובשם המג"א כתב (שם), שאין לטלטל את הנר אלא אם כן צריך הוא לגוף המוקצה או למקומו.

(21) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' רגו ס"ק צט), שאמירה לנכרי נחשבת כאיסור שאין בו מעשה, ולכן יש להקל בו.

אמנם, לענין אמירה לנכרי ליטול נר של שמן ולרוץ עמו, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק ל) שכוין שלגבי ישראל אסור הדבר משום פסיק רישא שיתקרב השמן אל הפתילה או יתרחק ממנה ויעבור בכך על איסור מבעיר או מבכה, אף לנכרי אסור לומר לעשות כן, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רגו שם).

(22) ואם יש לפניו גם שוטה ונכ קטן, כתב השר"ע לעיל (סי' רסו ס"ה) לענין מי שהחשיך לו הדרך ויש עמו מעות, שעדיף לתיתן לשוטה מאשר לקטן, שאף על פי שלקטן אין דעת, מ"מ לכשיגדיל יבא לכלל דעת.

ומי שיש לפניו חרש וקטן, כתב השר"ע (שם) שיתן את מעותיו למי שירצה, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק יג) שלכל אחד מהם יש מעלה שאין לחבירו, דהיינו, שלחרש יש מעלה בכך שלא יבא לכלל דעת, ואילו לקטן יש מעלה בכך שאין לו דעת כלל (מה שאין כן בחרש שיש לו דעת קלושה, וכמו שביאר שם ס"ק יב). אמנם, אם הקטן הוא בנו, כתב הכה"ל שם (ד"ה יתנו) בשם הפמ"ג שיתנו לחרש, מאחר שחייב הוא בחינוך בנו. והוסיף, שהפמ"ג הסתפק שיתכן שגם אם החרש והשוטה הם בניו, קדמים הם לבנו הקטן, משום שאין הם בני חינוך כמו הקטן.

[משנ"ב ס"ק יז]

ידוקא אם הוא מטלטל בנחת (23).

(23) ולטלטל שולחן שעליו נר שמן עם פתיל צף, דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' נב) שאין צורך להיזהר לטלטלו דוקא בנחת, שהרי הפתיל צף עליו ואינו מתרחק מהשמן כלל.

[משנ"ב ס"ק יח]

שתיקה שם כל השבת (24) וכו', לטלו למחר צל-ידי איגו"הדי (25) וכו', ולא נעשה השולחן והמפה בסיס לאסור (26) וכו', שרי לנער בעצמו (27) וכו', ושאר דברים שצריך לשבת (28) וכו', מן שלהבת הנר הדולקת (29).

(24) אולם, גם לדעה זו כתב לקמן (סי' שט ס"ק בא) שאף אם לא חשב במפורש שיהיה הנר מונח על השולחן כל השבת, אלא הניחו כסתם שיהיה מונח עליו בשבת, השולחן נעשה בסיס, דוקא כשחשב במפורש לסלק מעליו את המוקצה בשבת (בגון על ידי נכרי או על ידי טלטול מן הצד), או שהוא דבר שהדרך לטלו בשבת, אינו נעשה בסיס לדעה זו.

(25) משמע, שבלא טעם זה היה השולחן נחשב כבסיס, ואף על פי שעומדים הנרות לכבות, ואם כן אין דעתו שישארו על השולחן כמשך כל השבת כשהם כאיסורם, ולדעת המקילים אינו צריך להיחשב כמניח, כתב בביה"ל לקמן (סי' רעו ס"ב ד"ה אפלו) בשם התוספת שבת, שמ"מ כיון שאין דעתו לסלק את המוקצה כשהוא באיסורו מעל השולחן, נעשה השולחן בסיס בתחילת השבת, ומיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכל השבת (ורק כשדעתו לסלק את המוקצה מעל השולחן, אין השולחן מתבטל למוקצה ואינו נעשה בסיס).

ובאופן אחר ביאר בשם הפמ"ג, שדוקא באופן שיכול לנער את המוקצה בבין השמשות, סברו המקילים שאינו נעשה בסיס, מה שאין כן בנרות, שאי אפשר לנערם מעל השולחן בבין השמשות, שהרי נר בשבת חובה, ועוד, שבניעור נרות של שמן גם יש איסור משום כיבוי, ולכן נעשה השולחן בסיס אף אם אין דעתו שישארו עליו הנרות במשך כל השבת. אכן, לדעת הט"ז (שם ס"ק ב) המובא בביה"ל שם, די במה שיכבד הנרות באמצע השבת כדי שלא יחשב השולחן כבסיס.

וכן מנורה שהניח עליה נר על דעת לסלקו באמצע השבת, כתב בביה"ל שם שאינה נעשית בסיס. אכן, החזו"א (א"ח סי' מח ס"ק ח) הסתפק בדבר, וכתב שיתכן שמנורה המיוחדת לנרות חמורה יותר משאר בסיס, ונעשית בסיס לכל הדעות.

(26) והמפה שעליה מונחים הנרות, כתב לקמן (סי' שט ס"ק יח) שאינה נחשבת כבסיס גם אם אין דעתו ליטלה על ידי נכרי, וכמו שכתב המג"א (שם ס"ק ו) שאין דין 'בסיס' אלא כשמונח עליו את המוקצה כדי שיהא מונח במקום זה דוקא בצורה טובה, אבל לא כשאין לו ענין להניחו דוקא במקום זה, אלא שהניחו עליו מפני שאין לו מקום אחר להניחו וכדו'. ואף שכתב שם שיש החולקים על המג"א, מ"מ הכריע שבמקום הדין יש להקל כמותו.

וסברא נוספת להקל במפה, כתב בשעה"צ שם (ס"ק כד) בשם הבית מאיר, שהמפה עשויה לכסות את השולחן ולא לצורך הנחת הנרות, וגם הנרות אינם מונחים עליה אלא כדי להאיר על השולחן, ולכן אין המפה נעשית בסיס לנרות.

(27) ואם אינו יכול לנער, כתב בביה"ל לקמן (שם ס"ד ד"ה כד) בשם הרעק"א, שאסור להגביה את הבסיס עם המוקצה ולהעבירו למקום אחר, וכדינו של שוכח, משום שאף לדעה זו אין זה נחשב כשוכח גמור, ולא הותר אלא לנער.

(28) משמע מדבריו, שחשיבות הככרות היא משום שהן נצרכות לו לשבת, וכן מתבאר מלשון החיי אדם (ח"ב כלל סו ס"ד), וכן דעת החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' קט), שאף על פי ששווי הממוני של האיסור גדול יותר משל הדין, מ"מ דבר ההיתר שנצרך לו לשימוש בשבת, חשוב יותר לענין זה. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ה סי' כב אות יז), וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' נב) לענין פמ"ז כסף (המוקצים משום חסרון כסף, ראה חזו"א א"ח סי' מד ס"ק יג), שאף על פי ששוויים רב, הככרות הנצרכות לו לסעודת שבת חשובות יותר, ואין הבסיס נאסר בטלטול.

המשך במילואים עמוד 15

הלכות שבת סימן רעז

באר הגולה נח

ז' תוספות והרא"ש
וגר"ן שם תוספת
בפרק יב ח שם
בגמרא

ג' (יג) * על השבּלָא. (יד) * מנער את השבּלָא והוא נופל אפלו אם הוא רולק, רק שלא יכּוּף לְכַבּוּתוֹ. הגה נטוב לעשותו (טו) * על־יְדֵי (ס) אינו־הוּדֵי בְמִקּוּם שְׂאֵינִי צָרֻךְ פֿל־כָּף (כל ח). 'וּבְלִבְדָּ שְׂיָהָא נָר שֶׁל שְׁעוּרָה וְכִי־צָא כּוּ (טז) אוּ שְׂלָא יְהֵא כּוּ שְׂמֹן, אֲכַל אִם יֵשׁ כּוּ שְׂמֹן, (יז) * אִי אֶפְשָׁר שְׂלָא יִקְרַבְנוּ אֶל הַפְּתִילָה, וְנִמְצָא מִבְּעִיר. "וְאִם הֵנִיחוּ עָלֶיהָ (יח) מִדַּעַת, אֲסוּר לְנַעֲרָה, שְׁהָרִי הַשְּׂבָלָא (י) הִיא בְּסִיסָה (פ'רושׁ, דְּבַר הַנוֹשֵׂא דְּבַר אַחֵר. תְּרוּםִים וְאֵת פְּנֵי'. וְהָת בְּסִיסָה) לְדָבָר הָאֲסוּר. הגה ומכל מקום מִתָּר לַגַּע בְּשַׂבְּלָא * הוֹאִיל וְאֵינִי מְטַלְטֵל הַנֵּר, הִיא הַרְיָן שְׂמֵתָר לַגַּע (י) (יט) בְּמִנְוָרָה שְׂבָבִית־הַכְּנֶסֶת *הַנְּהוֹרֹת דּוֹלְקוֹת עָלָיו, וּבְלִבְדָּ שְׂלָא יִנְעָנַע (מִדְּבַר פְּסִיסָה):

באר היטב

צריך למקום השלחן וטלול השלחן אף שיש עליו גרות דאין נעשה בסיס, הואיל ואין דעתנו להניח הנרות שם כל היום אלא ע"ד שישלם הא"י למחר: ובכ"ש אם יש על השלחן דברים אחרים של הטר והם חשויים יותר מהטר דמחר לטלטלו אפלו כשהנרות על השלחן, כמ"ש סימן שי ס"ח וכו' בחוסי' דף מ"ז דאפלו כשהוא דולק שרי, צ"ש, ועמ"א. וה"ה שיש לטלטל כבהבי"ב השטענדרע! אף כשהנר דולק עליו, א"י: (י) בְּמִנְוָרָה. הינו בקביעה, אבל

באור הלכה

שצליגבי טבלא ולא העמיקו בענינהו, והנה נלמד שם במגלי שכן, משמע דתלמידא דין חולק בנה עם הירושלמי. זה נראה לי מפני חזקת הקשוא, ולמעשה צריך עי' 181: * על השבּלָא. עין במשנה ברורה מה שכתבתי, והוא הדין בכל זה לענין השלחן עם הנרות. ואף דאלהי רבה בשם הפרשה הביא דשלחן חשיב ולא נעשה בסיס לגר בכל גונו, לא סתמי פן, כי סתמי"א ונ"י ונ"ט"א אברהם וישאר הרבה אחרונים משמע דלא סברי כן. ולפלא על הבאר היטב שהעמיק מאלהי דהוא והוא הדין שיש לטלטל מה ששורין שטענדרע! אף שר שעה דולק עליו, דהלא כתב שם האליהו ונ"ט"א זה רק לכתוב הפרשה, והוא שנתתיק מתחלה דברי הב"ח וט"ז וט"ז וט"ז אברהם לענין השלחן, משמע דלא סבירא לה דמשום חשיבות לא יתקן בסיס, ואס"פן הוא הדין בנה: * מנער וכד'. ואף על־גב דמפילא משלטל הנו, אפלו הכי שרי, דהוא רק טלטול מן הצד, אבל אסור לו להגביה את השבּלָא עם הטר אפלו אחר שקבה הטר, אם לא דהוא צריך לו למקום השבּלָא או במקום שאי אפשר לנער משום פסיקא, דאז מטר להגביה השבּלָא עם הטר למקום אחר ונאפלו כשהוא דולק, כיון דסוף־סוף בשוכחם לא נעשה בסיס, כל זה מתבאר מלקפון בסימן ש"ט, עין שם: * על־יְדֵי אינו־הוּדֵי. עין בבאר הגמרא דהשעם, כושר דמיש לירושלמי המחמיר בנה, ומשמע מן הנמ"א דאפלו בנר של שעה יש להחמיר שלא במקום הדחק, והשעם, דהוא קרוב לכבדי ויעין בהגהת מימוני. אבל בשקבר בנה, לכלי עלמא מטר לנער השבּלָא שקבה ולהפיל הטר ואפלו שלא בנחת: * אי אפשר שלא יקרבונו וכד'. נקט לשון קצרה, ובאמת יש לסיים: או שיקרבונו ונמצא מקבה, וכמו שהביא הרא"ש מהירושלמי. ואף על־גב דהוא פסיק רישה דלא יחא לה, דלא מהני לה מידו בהוא כבדי, דהשכן אידל לאבוד שששף, וכמו שכתב בהגהת מרדכי ונלאפוקי בסעיף א בנר שמנה אחריו הדלת, דהשכן נשאר לו אחר הכפרון, וקמא לן דפסטר כושאית לכלי עלמא, וכמו שכתב בסימן שכ בכגד אברהם סעיף קטן כא, מפל מקום אסורא איבא לרב הפוסקים: * הואיל ואינו מטלטל הטר. הלשון דחוק, דברי היא פסיק טלטליה פס"ן אסור, ועקר ההטר משום דגם השבּלָא אציה מהטלטלת, שהרי מירי בקביעה, וכמו שכתב ה"ש"י. ואפלו אם נבלש דמירי הרמ"א אפלו שבּלָא תלויה, ומשמע דאפלו אם יתקנו על־יְדֵי־הָהוּא מקרי טלטול מן הצד, כיון דאינו כבון לדנדור משם, וכדמשמע בא"י, והעמקתי דברי לעיל בסימן רסה בבאר הלכה, פס"ן קשה הלשון, הנהי לו לומר: הואיל ואינו מטלטל הטר: ועין בסמ"ק: * והנרות. לפי מה שכתב ה"ש"י דמירי בנחה בקביעה, מטר אפלו בנר

משנה ברורה

גס"פן בכלל שוכח: (יג) על השבּלָא. והוא הדין בכל זה בזמננו לענין השלחן עם הנרות ואחרונים: (יד) מנער וכד'. כשצריך להשבּלָא¹⁹¹, ואף על־גב דאפשר שיקבה הטר על־יְדֵי הנפילה, (יז) אפלו הכי מטר, דלא הוי פסיק רישה, וקמא לן דדבר שאין מתכפן מטר, וכתב במאירי, דווקא אם הוא מנער בנחת ודמינו שמטה השבּלָא ומורידו לרצון ואחר־כּף הוא מנער, דאי לא הוי פסיק רישה, וכן משמע במהרי"ל, ונהיבאו האליה רבה: (טו) על־יְדֵי אינו־הוּדֵי¹⁹². ואז אפלו בנר של שמן שרי, דבמקום שאין מתכפן שרי על־יְדֵי אינו־הוּדֵי אפלו הוא פסיק רישה¹⁹¹, ומשמע במהרי"ל, דאם אין אינו־הוּדֵי מופן יראה לעשות על־יְדֵי קטני¹⁹²: (טז) או שלא וכד'. רוצה לומר, שדולקת רק הפתילה וכד' קלה השמן: (יז) אי אפשר וכד'. ודוקא בנעיר אמרינו דהוא פסיק רישה, אבל טלטול בעלמא את השבּלָא או השלחן ממקום למקום (יד) שרי אפלו מנה עליו נר של שמן, דלא הוי פסיק רישה, ודוקא אם הוא מטלטל בנחת¹⁹²: (יח) מדעת. בסימן שט וחבאר שיש מחלקת אימת נקרא מדעת, אם בעינן דוקא שניחו על דעת שיהיה שם כל השבת¹⁹⁴, או אפלו רק בכניסתו לחוד, והנה הנרות שאנו מרליקין על השלחן, דעתנו לילול למחר על־יְדֵי אינו־הוּדֵי¹⁹⁵, ודעת הש"א אומרים המקלין שם אין דינו כבניית, ולא נעשה השלחן ותפסה בסיס לאסור¹⁹⁶. וכתב הב"ח, דאם נפל נר של שעה או חלב על השלחן ואין אינו־הוּדֵי נאו (ט"ו קטן) מנמן לפניו, שרי לנער בעצמו¹⁹⁷, דבמקום פסיקא סמכינן על המקלין הנ"ל דלא מקרי מניח פיון שהיה דעתו לסלק למחר. (טז) ואם היה מנח על השלחן בין השמשות גם כפירות ושאר דברים (ח) שצריך לשבת¹⁹⁸, פשיטא דהם חשוכים יותר מן הטר, (יח) דינו מן שלהבת הטר הדולקת¹⁹⁹, ונעשה בסיס לגביהו, וכמו שכתוב בסימן שי סעיף ח, דהיכי דהוא בסיס לתר ולאסור ותהטר חשוב יותר²⁰⁰, דהוא בטיל לגבי ההטר²⁰¹ ושרי לכלי עלמא לנער. (יט) ואם אי אפשר לנער במקום זה משום פסיקא²⁰², דינו כבסיס למקום אחר²⁰³ ולנער שם. ואם צריך למקום שעומד השלחן להושיב שם איזה דבר, נשאי לטלטל השלחן ואפלו בעוד שהנרות דולקות עליו, כיון שהיה מנח עליו הלחם הצריך לשבת לא נעשה בסיס לאסור. ומנה נובע המנהג שהנשים נהרות לחן כפר הצריך לשבת על השלחן קדם הדלקת הנרות²⁰⁴, ומנהג נכון הוא, כדי שיהא (כ) מטר לטלטל את השלחן כשיהיה צריך²⁰⁵, (כא) ורק אם הטר הוא של שמן, יותר מאד לטלטל השלחן בנחת כדי שלא יבוא לקרב השמן להפתילה או לרתח. ועין בפריי מגדים שמצדד לומר, דלאחר שקבו הנרות אינו נשאי לטלטל השלחן עם המנורה שעליה, דהא יכול לנערה מתחלה, והוא שהיתה של מתכות וליבא פסיקא בנערה²⁰⁶: (יט) בְּמִנְוָרָה שְׂבָבִית־הַכְּנֶסֶת. הינו בקביעה על מקום אחד, אבל אם היא תלויה, אפלו לגע בה אסור, שפקל ינענע, ואפלו כשקבר כבו תרומם: 1 עמדה להניח על־גב ספר וכו'.

שער הציון

(י) גמרא: (יג) כגד אברהם: (יד) פריי קגדים: (טו) תוספתי תבת קטן מהרי"ל הנ"ל: (טז) כגד אברהם: (ח) אחרונים: (יח) פן באר האחרונים, והפגד אברהם אויל בנה לשעמה לקמן בסימן רעט סעיף קטן ה, עין שם. ואף על־גב דלפי סברת הריב"ש שם³⁷ נדחה דברי המגן אברהם³⁸, מפל מקום סתמי כמותו, משום דהרבה אחרונים העמיקו דברי להלכה: (יט) פל זה מגן אברהם ושי"א: (כ) דרך החיים וחי"א ושי"א. ועין בספר מצשה רוב דמחמיר בנה, ונראה דשעמו משום דחשש לכתוב הריב"ש דלקמן. ומנהג הטולם להקל בהפגד אברהם ושי"א³⁹: (כא) פריי קגדים:

(י) גמרא: (יג) כגד אברהם: (יד) פריי קגדים: (טו) תוספתי תבת קטן מהרי"ל הנ"ל: (טז) כגד אברהם: (ח) אחרונים: (יח) פן באר האחרונים, והפגד אברהם אויל בנה לשעמה לקמן בסימן רעט סעיף קטן ה, עין שם. ואף על־גב דלפי סברת הריב"ש שם³⁷ נדחה דברי המגן אברהם³⁸, מפל מקום סתמי כמותו, משום דהרבה אחרונים העמיקו דברי להלכה: (יט) פל זה מגן אברהם ושי"א: (כ) דרך החיים וחי"א ושי"א. ועין בספר מצשה רוב דמחמיר בנה, ונראה דשעמו משום דחשש לכתוב הריב"ש דלקמן. ומנהג הטולם להקל בהפגד אברהם ושי"א³⁹: (כא) פריי קגדים:

